

ניטל שחל בליל שבת ובחוקותיהם לא תלכו - שיעור 838

I. טעמי המנהג שלא ללמוד תורה בליל ניטל מוריה (קס"ב - דף קל"ב)

- (א) עיין בטעמי המנהגים (דף ת"ק) שהיו מכים אותם כשמצאו אותם בחוץ מכות אכזריות ולפעמים שמתו תחת ידם ולכן גזרו גדולי הדור על התלמידים ועל המלמדים שישבו בכתייהם בלילה הזה
- (ב) דאם ראו אור בליל אידם אצל יהודים היו עושים פוגרומים לכן גזרו שלא להאיר אור בליל זה (אוצר מנהגי חסידים דף קי"ט)
- (ג) ויש אומרים הטעם משום אבלות שנולד בו אותו האיש ודינו כתשעה באב וכ"כ בכתבי החתם סופר בשם רב נתן אדלער דפקודי ה' ישרים משמחי לב מ"מ קשה דהו"ל להתיר דברים שמותרים בתשעה באב
- (ד) בקדושת ציון (עמוד קכ"ט) כתב שידוע דאיתו האיש היה תלמידו של רבי יהושע בן פרחיה ולמד תורה הרבה ונלמד מזה שלא המדרש הוא העיקר אלא המעשה והוא היה תלמיד בלא מעשה ויצא לתרבות רעה ולכן מותר לבטל מלימוד התורה כי ביטולה של תורה הוא להראות שהעיקר הוא קיומה
- (ה) עיין בספר תפארת שלמה על מה שצוה מרדכי ואסתר להתענות בפסח יום ט"ו ט"ז וי"ז לבטל גזירת המן וקשה למה צריך להתענות דוקא ביו"ט לבטל מצוות ליל פסח ותירץ שע"י שישראל מבטלים מצוות הלילה נעשה רעש בשמים ועי"ז מתעוררים רחמים על בני ישראל וה"ה בליל ניטל (עיין בספר נטעי גבריאל דף ר"ג)
- (ו) דעת המהרי"ד מבעלזא דסדר ליל ניטל הוא להתעסק בדביקות הבורא ולא להפסיק אפילו ללימוד התורה כי הוא זמן של התגברות הקליפות והקלים
- (ז) דעת הבני יששכר והמנחת אלעזר דהקפידא דוקא שלא ללמוד לפני חצות משום התגברות הקלים ואין מחויב להתעסק בדביקות הבורא או לימוד התורה אחר חצות יותר משאר לילות
- (ח) אמר לי הגאון החסיד רב מנשה קליין דבזמן הזה אין צריך לנהוג דיני ניטל דנטל הניטל ועיין בקונטרס אור ישראל (כסלו תשנ"ז)

II. ניטל שחל בשבת

- (א) החידושי הרי"ם מגור כשאכל סעודת ליל שבת עם קהל החסידים לא אמר אז דברי תורה רק אמר מעשה ברבי יהונתן אייבשיץ וכומר אחד ואבאר ויש מחמירים מלהעביר שנים מקרא ואחד תרגום (נטעי גבריאל דף רס"ג) ועיין בספר מועדים לשמחה (חלק 3 - דף תכ"ז) ויש שאמרו שתורה בעת שלחנם היא בבחינת תפלה לעורר רחמים וחסדים (ס)
- (ב) לשיר זמירות ינהג כמו בכל השבתות (ס)

III. יש שאין נוהגים לאסור לימוד התורה בליל ניטל

- (א) עיין בשו"ת יביע אומר (יו"ד 2 - 5) שהביא המשנה (פ"ד נחצות מ"י) דאם בטלת מן לימוד התורה יש לך הרבה בטלים כנגדך וכתב שטוב שלא לצאת החוצה לבית המדרש מפחד הרשעים שזה עיקר הטעם אבל יכולים ללמוד בביתם וכתב שבכל ארצות המזרח לא ישמע מנהג זה
- (ב) עיין בקובץ חתם סופר (ירושלים תשל"ג - ל"ב) שכתב שלא שמעתי טעם מקובל בכל זה ומנהג שטות אם סוגרים המקואות ועוד כתב דמי שנוהג למנוע הלימוד קודם חצות לגמרי צריך להלוך לישון קודם חצות הלילה ויקומו ללמוד תורה אחר חצות דכל העוסק בתורה בלילה שכינה כנגדו שנאמר קומי רוני בלילה לראש אשמורות (צסוף פ"ד דתמיד ל"ג:)
- (ג) עיין בספר אורחות רבינו (עמוד ק"ג) שכתב דהחזו"א אמר שאסור לבטל מלימוד בלילה זה ועוד אמר הסטייפלער שאינו רוצה ללמוד מתוך הכתב משום שיש מסתכלים על מי שלומד כעובר עבירה

- IV. למעשה יש מקום להקל בעניני ניטל שהרי יש כמה מנהגים י"א דלא נהגו מנהגי ניטל כלל וי"א שנהגו ככ"ה בדצמבר וי"א שנהגו בו' בינואר וי"א שנהגו בז' בינואר ולא גרע מספק מנהג לקולא ועיין בשו"ע (יו"ד קי"א - ה) דחתיכת איסור דרכונן שנפלה לאחת מהקדירות ואינו ידוע לאיזה תולין להקל ועיין בשו"ע (שד"מ - ה) דההולך במדבר ואינו יודע מתי שבת דאין חוששין לתחומין שהוא מדרכונן ולא דמי לענין עיירות המסופקות לענין קריאת המגילה

הגם שהוא ספק דדבריהם והו"ל למיזל לקולא ולפוטרו לגמרי ממגילה מ"מ התם מבטל ממנו מקרא מגילה לגמרי שחייב לקיימה בקום ועשה אמנם המנהג ניטל רק בשב ואל תעשה ואם נפל ספק מתי הוא יש סברא להקל בדרכנו ולא לנהוג ויש מיעץ ללמוד ספרי מוסר להתדבק בכוראו כהמנחת אלעזר וע"ע בנטעי גבריאל (חנכה) ולכן עביד כמר עביד ועביד כמר עביד

V. הערות בחוקת הגוים

- (א) לילך ד' אמות בגילוי ראש - עיין באג"מ (ב - ח ד"ה ונסתירת) שהביא המג"א (ח"ט) שכתב שאף לילך ד' אמות הוא רק ממדת חסידות אבל כבר נהגו כן וגם לכל ת"ח יש להתמיר אפילו בפחות מד' אמות ולדינא יש לאסור אפילו בישיבה מצד חוק העכו"ם כהט"ז ולא כהמג"א שמיקל בישיבה ואפשר ג"כ בשכיבה בלילה (ד"ע) ועיין באג"מ (י"ד ד - י"ב - ג) דאם א"א להשיג משרה לפרנסתו אם ילך מכוסה ראשו רשאי לקבל משרה זו ואין חילוק בכוונת ההנהלה מאחר שליכא איסור ממש דאף אלו שאין מאמינים בשום דבר הולכין בראש מגולה משום שכן נוחא להו להנאת גופם ולכן לא שייך לאסור זה משום הלאו דובחוקותיהם לא תלכו לעשות מסיבת חנוכה בחגם December 25 או January 1 - עיין באג"מ (י"ד ד - י"ב - ח) בדבר שטיחת עשבים והעמדת אילנות בחג השבועות דיש לאסור שכן כתב הגר"א והחיי אדם (קל"ח - י"ג) והערוך השלחן (ת"ז - ו) ועיין באג"מ (ח"ט ע"ג - י"ג ד"ה זכר) דסעודת בר מצוה טוב לדחות על יום אחר ואף נישואין יש לקבוע לכתחלה על יום אחר ולכאורה ה"ה מסיבת חנוכה מ"מ ביום ראשון מהשנה שלהם וכן טענקסגיווינג אין לאסור מדינא אבל בעלי נפש יש להתמיר אולי ה"ה בנידון דידן ולעשותו ביום אחר אמנם אפשר דיש לחלק אם המסיבה הוא קבוע בכל שנה ליום זה אין לחשוש למראית העין (רב מנשה קליין)
- (ג) אם מותר לשלוח מתנות לעכו"ם ביום חגם עיין בתרומת הדשן (סימן קס"ה) שכתב דביום שמיני לניתל כשמתחדשין להם השנה יש ליהדר שלא ישלחו ממש באותו יום אלא יום הקודם ואם אירע שחל בשבת שלא יוכל לשלוח בו נראה דא"צ ליהדר מלשלוח ביום עצמו דאי יאחר תהוי ליה איבה וכן פסק הרמ"א (קמ"ח - י"ג) עוד כתב הרמ"א (ס"ט) דאם נכנס לעיר ומצאם שמחים ביום חגם ישמח עמהם משום איבה דהוי כמחניף להם ומ"מ בלא איבה ירחיק מלשמוח עמהם
- (ד) מסיבות שנהגו הגוים בסוף שנתם במשרדים שמעתי מרב דוד פיינשטיין שאם צריך להיות שם מותר להכנס אבל רק לפי שעה
- (ה) בגדי פריצות לנשים חוץ מאיסור של פריצות אפשר דיש עוד איסור של חוקות הגוים (אג"מ י"ד ח - פ"ב) אמנם מותר לאיש שנהג ללבוש בגדי ארוכים שהם יותר צנועים לשנות לבגדי קצרים שגם הם בגדי יהודים
- (ו) ליכנס לכנסית הנוצרים - עיין באג"מ (י"ד ג - קכ"ט - ו) דמה שכתב התוספות (ט"ז י"ג) שהיו הולכין כמה אמוראי לבית אבידן שלא היה בבית מינות ממש אלא מקום ויכוח וגם הוא כשהן נמצאים במקומות אחרים אמנם לראות הצורות אפילו אם נעשו לנוי העבודה זרה ובבית הע"ז אסור בהנאה כמו הע"ז עצמו וחס ושלום לילך שם
- (ז) אם יש איסור דובחוקותיהם לא תלכו בהליכה לטיאטרון ואצטדיון שמשחקים בספארט עיין באג"מ (י"ד י"ב - ח) דדוקא כשהוא חק להעכו"ם לעשות איזה דבר בעלמא אף דברים בעלמא שלא ידוע טעמם כדאיתא ברמ"א (י"ד קע"ח - ח) יש לאסור אבל רוב המדינות שבהן נמצאים טיאטריאות ואיצטדיאות לא שייך להלאו דובחוקותיהם לא תלכו אלא הם מאיסור ליצנות וביטול תורה גם עוד איסור גדול יש דמגרי יצה"ר של עריות בנפשיה דרובן בהן דברי ניבול פה והפתה לעריות
- (ח) המכנה עצמו בשם של גוים יש מן האחרונים שכתב שיש בו איסור משום חוקות הגוים (שו"ת מהר"ם שיק י"ד קס"ח) ויש שכתב שדוקא אם מכנה עצמו בשם של גוים אסור אבל אם מתרגם שמו העברי ללשון אחרת מותר (שו"ת צפנת פענח רע"ה)
- (ט) אם יש איסור למנות השנים כספירת הגוים החתם סופר (זכרונות 3 לז' ח' דף שט"ו) כתב דמי שמונה למנין לידת משיח הנוצרים כותב וחותם על עצמו שאין לו חלק באלקי ישראל ובתורת ה' מאסו אבל אין איסור משום לא תזכירו - עיין בשו"ת ציץ אליעזר (ח - ח) דעד קודם שלש מאות שנה לא מצינו שדברו שיש איסור בזה ועיין בשו"ת הרמ"א (ג"ה) ושו"ת מהר"ם מפדוואה (ל"ח - וע"ו) שכתבו תאריך הלוועזי ולא היהודי אמנם שנתחדשה איסור זה מגדולי הונגריה במאות השנים האחרונות ואינו משום לא תזכירו רק משום גנאי ורק אם מסיים שזה למספר הנוצרי יש איסור דאורייתא וזה לדעתו שזה דעת המהר"ם שיק וכן יש לפרש שיטת הגט פשוט שחשש לפסול גט בתאריך לוועזי דדוקא אם מתם למספר הנוצרים אחר התאריך ואם לאו הגט כשר ובאופן האיסור אסור אף אגרת סתם וכ"כ בספר גט מקושר שאם אינו אלא חשבון הגוים אין לפוסלו בכך וכ"כ הערוך השלחן (קכ"ז - מ"ד)

דהגט כשר ולא עולה על דעתו כלל שיש בזה איזה חשש של הזכרת שם עכו"ם בזה ועצה טובה לכתוב אחר התאריך למספרם או למנהג הנכרים והאיסור רק לכתוב כמספר הנוצרים ועוד דבהכרח היא שמשתמש במנין זה במסחר או בדברים אחרים דחשיב רק ספירת האזרחית וכאילו כותב למספרם ועוד כתב שהמספר הנהוג אינו למספר הנוצרים שהוא רק מספר הרומי ולאחר כמה מאות שנים תלוי וקבלו הנוצרים את המנין הזה לתולדות אותו האיש ואם יש ג"כ תאריך העברי עם הלועזי לא יהיה לגנאי עיין בשו"ת ציץ אליעזר (ט - י"ד - י - ל"ו)

(י) **השתמשות בבול דואר (postage stamps) שנכתב עליהם מענייני חקות הגוים** עיין ברמ"א (קמ"ב - ב) דצורה שמשתחווים לה דינה כדין צלם של ע"ז ואסורה בהנאה בלי ביטול אבל צורת שתי וערב שתולין בצואר לזכרון אינה נקראת צלם של ע"ז ומותרת בהנאה אמנם הש"ך (סק"ו) הגיה עליו שזהו דוקא כשידוע בודאי שלא השתחוו לה וספק דאורייתא לחומרא וכ"כ הריטב"א (ע"ז מ"ג): דצורת שתי וערב שרגילים הגוים לצייר בכלי כסף מותרים אע"פ שצורת שתי וערב נעבדת להם דהם אין עובדים אלא לצורת שתי וערב שטימא הגלח וזהו טעם ההיתר שמשתמשים במטבעות שיש עליהם שתי וערב וזה רק לזכר בעלמא עושין אותן ועיין בשו"ת שואל ומשיב (ג - ע"ב) שנשאל אודות יהודי נכבד שקיבל מהמלך מדלייה בצורת שתי וערב וגם בשו"ת לב חיים (ג - ק) שכתב שאינו נכון לענוד המדלייה תמיד אלא בעת שנכנס לארמון המלך ובצאתו יסירנה מיד ולכן אין איסור הנאה בדבר וכ"ש השתמשות בבול דואר שנוצייר עליו מענייני חקות הגוים שאין עליו שם ע"ז והמחמיר תע"ב

(יא) **לענין גילוח הזקן** - עיין באג"מ (יו"ד ז - ס"ח) שמשמע שאין חוששין כלל לאיסור של חקות הגוים וכתב דמשום לא ילבש גבר כלי אשה ג"כ אין לחוש דהאיסור הוא שלא יעשה כמעשה שעושות הנשים והן לא עושין גילוח הזקן ורק העברת שער בית השחי ובית הערוה יש איסור וע"ע בשו"ע (ש"מ - ב)

(יב) **בצורת אדם בולטת** - לדעת הרמב"ם שאין לחוש לחשד עשייה אלא לחשד ע"ז וכן המנהג להקל בצורת אדם בולטת ולכן לכסות צורה הבולטת במלון החתונה היא חומרא וכ"ש בבובות של קטנות בתבנית אדם שלם בכל גופן ומותר להסתתר בהן (שו"ת יחזה דעת ג - ס"ד)

(יג) **בדבר לעשות איזה שמחה בימי חג של נכרים** עיין באג"מ (א"ח ט - י"ג ד"ה ודבר) דאם הוא חג מצד אמונתם אם בכוונה מחמת שהוא יום איד אסור מדינא ואם בלא כוונה יש לאסור מצד מראית העין וסעודת מצוה כמילה ופדה"ב יש לעשות שהיא סעודה המחוייבות אבל סעודת בר מצוה ונישואין יש לקבוע לכתחלה על יום אחר (משמע אפילו הוא בו ביום)

(יד) **לשלוח סל של פירות וכדומה להאבלים** - עיין באג"מ (יו"ד ז - קס"ח) דאין בזה איסור חוקות הגוים (כ) דאין בזה פריצות (ב) וגם לא שייך לחוקי אמונתם (ג) וגם אינו חק בעלמא בלא טעם (דרכי אמורי) והוא רק להראות רעות וידידות ולכן להרמ"א (יו"ד קע"ח) מותר ועוד דכשעושין זה מצד עצמם דאפילו להגר"א (ז) מותר מ"מ למעשה ודאי אין לעשות דבר שפסקו דורות שלפנינו מלעשות

(טו) **לגדל שער כנגד פניו שנקרא שעופ** הוא האיסור בלורית (יו"ד קע"ח - ב) ועובר הלאו של ובחוקותיהם לא תלכו לדעת הרמב"ם (הב"ח והט"ז והפרישה ושו"ת קרן דוד סימן י) ועוד חוצץ בתפילין של ראש (מחצית השקל כ"ז - ד) וברכתו לבטלה מ"מ דעת רוב הפוסקים כדעת רש"י והב"י שאין איסור בלורית שייך כנגד פניו וכל שכן אם עושה כן רק לנוי וליופי (שו"ת יחזה דעת ז - ז)

(טז) **צביעת השער** ג"כ אין בו איסור חוקות הגוים ועוד דאם לא עשה זה ליפוי אלא כדי שיקבלוהו למשרה וכשליכא איסור אונאה יש להתיר ועיין בש"ך (יו"ד קפ"ז - ז) דאם הוא רק דבר אחד ונראה עוד כאיש אין איסור לא ילבש ודעת הב"ח שאסור דוקא אם עושה כן רק להתדמנות וע"ע בשו"ע (ש"מ - ב)

(יז) **יש שכתבו דאשה היוצאת וראשה פרוע** ואפילו בפאה נכרית כדרך הגוים הוי בכלל הלאו של חוקות הגוים (שו"ת יביע אומר ה)

(יח) **מנהג כפרות** אסור משום חשש דרכי האמורי (שו"ת הרשב"א ש"ס וש"ע תר"ה - ב) אמנם מנהג העולם לעשות כפרות בערב יום הכפורים (רמ"א ש"ס)

(יט) **עשיית חופה תחת הגג** כגון בבית הכנסת עיין ברמ"א (א"ח ט - ב) די"א לעשות החופה תחת השמים לסימן טוב שיהא זרעם ככוכבי השמים ועיין באג"מ (א"ח ט - ג') דאין זה תקנת חכמים ולא מיקרי עברינא והוא רק לסימן ברכה והחת"ס (ז') חשש לרעפארמער שרצו לעקור מנהגינו ועוד אין צריך להקפיד על תחלת החודש לנישואין (אג"מ)